

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Republika Srbská Krajina jako příklad
kvazistátu

Bakalářská práce

Plzeň 2021

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra politologie a mezinárodních vztahů
Studijní program Mezinárodní vztahy a teritoriální studia
Studijní obor Mezinárodní vztahy – ruská studia

Republika Srbská Krajina jako příklad kvazistátu

Bakalářská práce

Václav Svatoš

Vedoucí práce:

PhDr. David Šanc, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2021

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů literatury.

Plzeň, duben 2021.....

Na tomto místě bych v první řadě rád poděkoval svému vedoucímu práce PhDr. Davidu Šancovi Ph.D., za jeho cenné rady a odbornou pomoc, a také za jeho čas strávený nad touto prací. Poděkování rovněž patří celé rodině a mé přítelkyni, za podporu v průběhu celého studia.

Obsah

Úvod	6
1 Teoretická konceptualizace kvazistátu	10
1.1 Suverenita	10
1.2 Uznání státu	11
1.2.1 Konstitutivní teorie	12
1.2.2 Deklaratorní teorie	12
1.3 Atributy státnosti	13
1.4 Teorie kvazistátu podle Pála Kolstøe	14
1.5 Vznik kvazistátu	16
1.6 Zánik kvazistátu	17
2 Rozpad Jugoslávie	18
2.1 Chorvatské parlamentní volby	19
2.2 Srbsko-chorvatské napětí	20
2.3 Vyhlášení chorvatské nezávislosti	21
2.3.1 Mezinárodní uznání Chorvatska	23
3 Existence Republiky Srbská Krajina	25
3.1 Vztah Slobodana Miloševiče k Republice Srbská Krajina	25
3.1.1 Zhoršení vztahů Srbska a Krajiny	27
3.2 Zánik Republiky Srbská Krajina	30
Závěr	32
Seznam použitých zdrojů	35
Resumé	40

Úvod

Podíváme-li se na dnešní politickou mapu světa, zjistíme, že je složena z mnoha barevně odlišených států. Tyto státy jsou plně suverénní a tím pádem uznané i ostatními státy. Ovšem to neznamená, že by se politická mapa časem neměnila. To, co na mapě nemůžeme vidět, jsou státní útvary, které existují pouze de facto, ale postrádají status de iure neboli, chybí jim vnější suverenita. Tyto státní útvary nazýváme kvazistáty. Pål Kolstø označuje kvazistáty jako „regiony, které se oddělí od jiného státu a získají de facto kontrolu nad územím, které si nárokují, ale nedokáží dosáhnout mezinárodního uznání“ (Kolstø 2006: 723). Problémem kvazistátů je samotné uznání státnosti, a to „navzdory splnění všech kritérií státnosti, která jim ukládá Montevidejská úmluva o právech a povinnostech států z roku 1933“ (Bachmann – Prazauskas 2019: 394). V prvním článku úmluvy je uvedeno, že stát by měl dle mezinárodního práva splňovat následující body: a) stálé obyvatelstvo, b) vymezené území, c) vládu, d) schopnost vstupovat do vztahu s ostatními státy (Montevideo Convention on the Rights and Duties of States 1933: 3). První tři body lze do jisté míry vnímat jako znázornění vnitřní suverenity, naopak poslední bod je chápán jako suverenita vnější. Avšak jak státy, tak i kvazistáty tato kritéria splňují.

Ke vzniku velkého množství kvazistátů neblaze přispěl konec studené války, potažmo rozpad Sovětského svazu a Jugoslávie. Zde se naplno ukázala slabost tamních režimů, které se projevíly slabou legitimitou. V průběhu studené války se Sovětským svazem na jedné straně a Spojenými státy na straně druhé, zůstal tento stav plně zakonzervován. Avšak zhroucení bipolárního uspořádání, přispělo ke vzniku mnoha vnitrostátních sporů. Zejména po rozpadu Jugoslávie vypukla na jejím území řada ozbrojených konfliktů mezi jednotlivými republikami, které postupně vyhlásily nezávislost. Jinak tomu nebylo ani v případě Chorvatska, které svou samostatnost vyhlásilo 25. června 1991 (Rychlík 2003: 376). Jedním z konfliktů byla tzv. chorvatská válka za nezávislost, která skončila

vítězstvím Chorvatska, při podepsání Daytonské dohody, 14. prosince 1995 (Nigel 2009: 56).

Šlo o konflikt mezi Chorvaty a chorvatskými Srby, kteří žili v chorvatském příhraničí již od 16. století, kdy jim byla půda darována Rakouskou monarchií za hlídání hranic tzv. krajín (Trifković 2010: 5). Začátkem války činil procentuální podíl srbského obyvatelstva v Chorvatsku 12,2 % (Rychlík 2003: 367). Srbové se tedy právem považovali za diskriminovaný národ – ne však za menšinu. Postavení chorvatských Srbů v Chorvatsku lze proto de facto přirovnat ke vztahu sudetských Němců k Československu. Dalo by se říci, že území obývané chorvatskými Srby patřilo vždy chorvatskému státu a zdejší Srbové nikdy nežili na území Srbska, stejně jako území osídlené moravskými a českými Němci patřilo vždy Československu. Jugoslávie byla jejich zemí, a bylo jim zcela lhostejné, ve které její části žijí.

S blížícím se rozpadem Jugoslávie, se situace v Chorvatsku zhoršovala, neboť Chorvatské demokratické společenství (HDZ) nehodlalo přiznat chorvatským Srbům statut druhého státoporného národa. A tak ihned po vyhlášení chorvatské nezávislosti, došlo ke vzpouře krajinských Srbů. Vzpouře vycházela z přesvědčení, že mohou-li se od Jugoslávie odtrhnout Chorvaté, mohou se od Chorvatska odtrhnout Srbové a nadále zůstat součástí Jugoslávie. Významnou roli sehrála Jugoslávská lidová armáda, když s její podporou krajínští Srbové obsadili asi třetinu chorvatského území a 19. prosince 1991 (Trifković 2010: 218) proklamovali plnou nezávislost Republiky Srbská Krajina (RSK). Důležitým faktorem byla existence silného Srbska, které představovalo dostatečnou záruku pro práva srbského obyvatelstva. Z logiky věci vyplývá, že přítomnost patronského státu by mohla být pro Republiku Srbskou Krajinu výhodou, avšak časem se stále více projevovала srbská nejednota.

Cílem mé bakalářské práce je zhodnotit existenci kvazistátu Republika Srbská Krajina. K tomu mi dopomůže zodpovězení mé výzkumné otázky: „Proč

Republika Srbská Krajina nedosáhla plnohodnotného mezinárodního uznání, a naopak zanikla reabsorpcí svým mateřským státem?“

Svou práci jsem rozdělil do dvou částí. V první, teoretické části, se věnuji definici termínu kvazistát. Nedílnou součástí je také vysvětlení atributů státnosti a především pojmu stát, který tvoří referenční objekt při zkoumání kvazistátu. Pro svůj výzkum jsem si zvolil aplikování teorie kvazistátu podle Pála Kolstøe. Ten je dle mého názoru schopen termín dostatečně definovat. Samozřejmě jsem si vědom, že řada autorů pohlíží na termín kvazistát odlišně, avšak Pál Kolstø se ve své práci z roku 2006 snaží odstranit „terminologický zmatek“, když navrhuje, „aby uznané, ale neefektivní státy byly označovány jako rozpadlé státy, zatímco termín kvazistát by měl být vyhrazen neuznaným, de facto státům“ (Kolstø 2006: 723). Dále se v teoretické části zabývám vnitřní a vnější suverenitou. Zejména vnější suverenita, která představuje již zmíněný čtvrtý bod Montevidejské úmluvy, je důležitým faktorem pro existenci kvazistátu. Mnoho autorů však vnější suverenitu staví do stejné pozice, ve které se nachází mezinárodní uznání. Právě uznání se kvazistáty snaží dosáhnout, a jelikož ho „(...) nemají, musí svou existenci udržovat něčím jiným“ (Kolstø 2006: ibidem). Proto považuji za nutné věnovat se v mé práci jak suverenitě, tak uznání.

V praktické části se blíže zaobírám historicko-politickým vývojem kvazistátu Republika Srbská Krajina. Je v ní stručně rozebrána historie konfliktu a také události, které mu předcházely. Nedílnou součástí je popis vztahu Republiky Srbské Krajiny k Chorvatsku a Srbsku. Významnou roli v existenci RSK sehrál tehdejší prezident Srbska, Slobodan Milošević. Poté, co Chorvatsko proklamovalo svou nezávislost, snažil se Milošević získat srbské obyvatelstvo v odtržených republikách na svou stranu, což se mu podařilo. Dokonale to zapadalo do Miloševićovo politického projektu Velkého Srbska, když mu místní vůdci Republiky Srbské Krajiny povolili, aby jednal jejich jménem v rámci jednoty všech Srbů (Caspersen 2007: 621). Tím nepochybně vzrostlo srbsko-chorvatské napětí, které se v červenci roku 1991 přeměnilo v regulérní konflikt, kterému se rovněž věnuji (Pirjevec 2000: 378).

Vycházím jak z českých, tak i ze zahraničních zdrojů, které se zabývají existencí Republiky Srbské Krajiny. Čerpám jak z tištěných publikací, tak z internetových zdrojů. Zmiňuji především práci Niny Caspersen s názvem: *Belgrade, Pale, Knin: Kin-State Control over Rebellious Puppets?* Autorka se ve svém díle převážně věnuje vlivu Srbska na kvazistát Republika Srbská Krajina, avšak nezabývá se otázkou jeho uznání a zařazení do mezinárodního společenství. Tomu se v mé práci věnuji já.

1 Teoretická konceptualizace kvazistátu

V této kapitole se budu zabývat teoretickými pojmy, které provází celou moji bakalářskou práci. Abychom totiž mohli pochopit samotný pojem kvazistát, je dozajista nutné nejprve definovat základní atributy moderního státu, ke kterému se váže prvek uznání státnosti, potažmo zisk vnější suverenity. Právě uznání a suverenitě věnuji velikou pozornost, neboť od „(...) nabytí suverenity, či nenabytí, je odvozena mezinárodní existence státu (Piknerová 2009: 260). Dalším bodem, kterým se zabývám, je Kolstøeho definice kvazistátu. Poslední část je pak věnována samotnému vzniku a zániku kvazistátu.

1.1 Suverenita

Podle Georga Sørenseny „existují v současném mezinárodním systému tři typy států: moderní, postmoderní a postkoloniální. Všechny mají vymezené území, obyvatelstvo, určitou formu vlády a všechny jsou podle mezinárodního práva uznány za členy mezinárodního společenství států“ (Sørensen 2005: 89-90). Společným prvkem těchto států je suverenita, bez které by jejich existence nebyla možná. Suverenitu dále dělíme na vnější a vnitřní, přičemž oba aspekty jsou součástí jedné a té samé suverenity. Podle Šárky Waisové je: „vnější suverenita synonymem uznání konkrétní autority dalšími státy“ (Waisová 2009: 66).

V současném světě je suverenita vázána na stát, avšak dalo by se říci, „(...) že se stala základním stavebním kamenem pro mezinárodní systém až v 17. století“ (Waisová 2009: ibidem), přesněji po konci třicetileté války v roce 1648. Podepsání Vestfálského míru lze považovat za počátek vývoje mezinárodního systému a suverénních států, jaké známe dnes. Bez suverenity by se současný stát, nijak nelišil od ostatních organizací v mezinárodním systému.

1.2 Uznání státu

„Úplná nezávislost a mezinárodní uznání jsou jednoznačným cílem většiny secesních skupin, tedy i kvazistátů“ (Kolstø 2006: 736). Můžeme ho chápat jako volné jednání, kterým stát reaguje na vznik nového státu. Samotné uznání je hluboce spjato s obecně platným mezinárodním právem, které poskytovalo práva a oprávnění pouze jeho tvůrcům. Těmi byly státy, které se na utváření mezinárodního práva podílely a samy sebe tak pasovaly do pozice civilizovaných států. Naopak ostatní nebo nově vzniklé státy stály mimo toto právo, i když se snažily svou státnost prosazovat. Avšak „stát se stal členem mezinárodního společenství a subjektem mezinárodního práva teprve aktem uznání ze strany již existujících subjektů“ (Čepelka 2008: 22). V současnosti je tomu jinak a stát se stává „subjektem mezinárodněprávního řádu už v okamžiku svého vzniku“ (Čepelka 2008: 52).

Je možné rozdělit uznání na dva druhy, lišící se svým obsahem: uznání *de iure* a *de facto*. „Uznání *de iure* je plné, konečné a neodvolatelné“ (Potočný 2003: 23). Stát vyjadřující toto uznání dává najevo rozhodnutí jednat s uznaným státem, kterého považuje za plnohodnotnou součást mezinárodního společenství. Pokud stát získá uznání *de iure*, „(...) je téměř nemožné ho ztratit“ (Pegg 1998: 1). Účinky mizí pouze v případě zániku státu. Oproti tomu „(...) uznání *de facto* je svým obsahem omezené a prozatímní“ (Potočný 2006: 25). Toto uznání je možné kdykoliv nahradit uznáním *de iure*. Státy ho využívají v případech, kdy jsou nuceny navázat vztahy s nově vzniklými entitami.

Existují však také problémy spojené s uznáním státu. Tím největším je dle mého názoru volnost států ve vztahu k uznání či neuznání politického útvaru za stát. Přestože samotné uznání státu „nemá žádný vliv na existenci státu jakožto subjektu mezinárodního práva (tím se stává již v okamžiku, kdy vykazuje základní znaky suverénního státu) je postavení státu, který není uznán velice obtížné“ (Potočný 2003: 23). Teprve v okamžiku uznání se postavení státu v rámci mezinárodního společenství upevní, a to rovněž ve vztahu k ostatním státům.

Můžeme proto konstatovat, že „pravidlo vnější suverenity, zmíněné výše, poskytuje státům uznání vlastní existence, nezávislosti a hranic“ (Waisová 2009: 88), neboli, uznání potvrzuje body vymezené Montevidejskou úmluvou. I přesto je akt uznání jen a pouze politickým rozhodnutím, avšak jeho účinky můžeme zaregistrovat v samotném mezinárodním právu. Účinky uznání postupem času vyvíjely, proto je důležité zjistit, zda akt uznání pouze potvrzuje vznik nového státu – deklaratorní teorie, nebo nový stát vytváří – konstitutivní teorie. Jedná se o dva nejběžnější myšlenkové směry zabývající se vznikem a uznáním státu. Konstitutivní teorie byla standartním modelem státnosti v 19. století. Oproti tomu deklarativní teorie byla vyvinuta ve 20. století, aby vyřešila nedostatky konstitutivní teorie (Lawteacher 2019).

1.2.1 Konstitutivní teorie

Konstitutivní teorie „považuje uznání ze strany již uznávaného státu za klíčově a pouze entita, která se takového uznání dočká, může vůči státu, který toto uznání deklaroval jako stát vystupovat“ (Seidl-Hohenveldern 2006: 135). Avšak problém takového přístupu nastává v případě, že není jasně definováno, kolik států musí vyjádřit uznání, abychom entitu mohli považovat za stát; kromě toho, bude stát existovat ve vztahu pouze k těm státům, které ho uznávají? Je proto zcela logické, že „jednotka usiluje o uznání ze strany co nejvyššího počtu států, jež jsou za ideálních podmínek také nejmocnějšími členy mezinárodního systému“ (Piknerová 2009: 263).

1.2.2 Deklaratorní teorie

Deklaratorní teorie vznikla ve 20. století, jako reakce na obtíže, které představoval konstitutivní přístup k uznání, který byl považován za standartní model státnosti v 19. století. Deklaratorní teorie „předpokládá, že nabytí tří

základních prvků státnosti je dostatečným důvodem pro to, aby ostatní aktéři uznali takovou entitu za sobě rovnou a umožnili jí fungovat v mezinárodním systému za stejných podmínek, jaké platí, mezi již existujícími státy“ (Piknerová 2009: 262). Dalo by se proto říci, že stát se stává subjektem mezinárodního práva v okamžiku, kdy splní atributy státnosti bez ohledu na to, jestli byl uznán mezinárodním společenstvím, či nikoliv.

Shrneme-li obě teorie, můžeme konstatovat, že podle té konstitutivní, je uznání kritériem, které je nezbytné pro nabytí státnosti. Naopak podle deklarativní teorie, samotné uznání pouze potvrzuje právní status subjektu. Současná praxe je pak založena na deklaratorní teorii. Ta potvrzuje „(...) že politická existence státu je nezávislá na jeho uznání jinými státy“ (Bachmann – Prazauskas 2019: 398).

1.3 Atributy státnosti

Pod pojmem státnost si představíme základní atributy, které musí každý stát splňovat, abychom ho mohli považovat za suverénní stát a člena mezinárodního systému. Autoři zpravidla citují definici státu, „(...) která v sobě zahrnuje tradiční teorii tří prvků“ (Scheu 2008: 4). Za autora definice je považován rakouský právník Georg Jellinek. Ten ji definoval v roce 1900 a od té doby je přijímána státovědou i vědou o mezinárodním právu (Trávníčková 2012). Definice byla následně zakotvena v Montevidejské úmluvě v roce 1933 (viz kapitola Úvod), která přijala atributy uvedené Georgem Jellinkem, avšak přidala ještě čtvrtý atribut. Tato tříprvková teorie státnosti postačí pouze k „(...) vnitrostátnímu projevu státnosti, avšak k mezinárodnímu, tj. vnějšímu projevu, je nezbytné mocenské prosazení se“ (Čepelka 2008: 53).

Dnes lze suverénní stát uchopit jako „(...) útvar, který zajišťuje efektivní vládu nad určitým obyvatelstvem na určitém území a je způsobilý ke vstupu do mezinárodních vztahů“ (Scheu 2008: 4). Právě čtvrté kritérium můžeme chápat jako zástupce vnější suverenity. Dle mého názoru je však tím nejvíce

problematickým, jelikož není jednoznačně definováno, a proto mohou existovat jeho různé výklady.

V této práci se však nehodlám zabývat prvními třemi body Montevidejské úmluvy (vnitřní suverenita), proto je pouze zmiňuji. Naopak čtvrtý bod chápu jako zástupce vnější suverenity, a proto je pro mou práci v souvislosti s kvazistátem důležitý.

1.4 Teorie kvazistátu podle Pála Kolstøe

Entity, které označujeme termínem kvazistát, spojuje skutečnost, že nesplňují kritéria státnosti dle prvního článku Montevidejské úmluvy, tedy: a) stálé obyvatelstvo, b) vymezené území, c) vládu, d) schopnost vstupovat do vztahu s ostatními státy. Nicméně třetí článek této úmluvy stanovuje, že „politická existence státu je nezávislá na uznání jinými státy“ (Montevideo Convention on the Rights and Duties of States 1933: 3–4). Jedná se o entity, které splňují atributy státnosti, avšak nebyly mezinárodním společenstvím uznány, tedy nedisponují vnější suverenitou. „Termín kvazistát se jako označení pro deviantní formu státu, vymykající se konvenčnímu vnímání politického prostoru rozděleného mezi suverénní státy a závislá území, začal v akademických pracích objevovat již před koncem bipolárního uspořádání světa“ (Riegl 2007: 57). Avšak až po rozpadu mnohonárodnostní Jugoslávie a Sovětského svazu došlo k výraznému nárůstu vnitrostátních konfliktů. Podle Lotty Harbom a Petera Wallensteena „došlo právě v období mezi lety 1989–1992 k nejvyššímu počtu vnitrostátních konfliktů od konce druhé světové války“ (Harbom – Wallenstein 2007: 625).

Národní státy, jaké známe dnes, mají dvojí suverenitu (viz kapitola 1.1 Suverenita): interně, vůči svým občanům, a navenek, vůči ostatním státům. Státy mají monopol od obyvatel země na výběr daní a na oplátku jim zajišťují základní služby, jako například bezpečnost. Naopak navenek jsou státy uznávány jako zástupci národa. Avšak dva typy územně politických entit tomuto popisu neodpovídají. V prvním případě se jedná o státy, které postrádají vnitřní suverenitu – v těchto případech státní orgány, i přesto, že jsou uznávány mezinárodně, neplní

základní služby, které požadují občané daného státu. Ve druhém případě není stát přijímán mezinárodním společenstvím jako legitimní. Důvodem je to, že se tento rádobý stát oddělil od existujícího, uznaného státu, který ztrátu území nepřijímá. Dá se proto konstatovat, že těmto secesním státům chybí vnější suverenita. Oba případy se liší od klasického národního státu, a i přes jejich vzájemné rozdíly, jsou oba tyto jevy označovány jako kvazistáty.

Aby mohla být politická entita klasifikována jako kvazistát, musí dle Kolstøe splňovat podmínky, které jsou předpokladem pro vznik kvazistátu. Ten musí mít pod kontrolou většinu teritoria, na které si činí nárok a musí usilovat o mezinárodní uznání a zisk nezávislosti. Poslední podmínkou je pak délka existence kvazistátu, přičemž Kolstø stanovil tuto hranici na dva roky (Kolstø 2006: 725).

Výzkum kvazistátů poznamenal terminologický zmatek, kdy se pod pojmem kvazistát rozumí „(...) uznané státy, které nevyvinuly nezbytné státní struktury, aby fungovaly jako plnohodnotné státy. Jindy je kvazistátem označován region, který se oddělí od jiného státu a získá de facto kontrolu nad svým územím, ale nedokáže dosáhnout mezinárodního uznání“ (Kolstø 2006: 723). Pro vyřešení tohoto zmatku Kolstø navrhuje, aby byl uznaný, ale nefungující stát označován jako selhávající stát, zatímco výraz „kvazistát“ by měl být vyhrazen pro neuznaný de facto stát (Kolstø 2006: ibidem).

Výzkumníci, kteří se zabývají problematikou kvazistátů, jako například Robert Jackson, tvrdí, že většina kvazistátů je poměrně silná. Naproti tomu Kolstø je toho názoru, že kvazistáty disponují slabou ekonomikou a slabými státními strukturami. Jedním z důvodů, proč se kvazistátům nedaří rozvíjet svou ekonomiku, je například občanská válka, která se většinou vede na území kvazistátu. Ta má samozřejmě za následek zničení měst a vesnic. Životy kvazistátů proto musí být udržovány něčím jiným – vnitřní podpora místního obyvatelstva, budování vojenské obrany, nebo podpora silného patrona (Kolstø 2006: 723). Republika Srbská Krajina rovněž disponovala silným patronem v podobě Srbska,

avšak ani přes tuto skutečnost nedosáhla mezinárodního uznání a jako kvazistát zanikla.

1.5 Vznik kvazistátu

Kvazistáty existující bez vnější suverenity, jakým byla i RSK, vznikly na základě jednostranného vyhlášení nezávislosti. Této secesi zpravidla přechází teritoriální konflikt, který je způsoben „(...) ekonomickou, společenskou či politickou diskriminací regionu obydleného geograficky koncentrovanou minoritou. Pakliže dosáhne diskriminace ze strany vládnoucího etnika, rozhodne se následně pro secesi“ (Riegl 2010: 65). V průběhu historie, byla většina takových pokusů o secesi zažehnána silou a to v průběhu velice krátké doby. Jak jsem zmínil výše, Kolstø stanovil časovou hranici dvou let, po jejímž překročení je teprve možné entitu nazývat kvazistátem.

Oproti tomu vznik kvazistátu bez vnitřní suverenity je zcela odlišný. Příčinami vzniku těchto kvazistátů bývají státy, disponující nefunkčními institucemi. Centrální vláda tak ztrácí vliv a moc nad svou periferií, která se následně oddělí. Takovými státy jsou dle Rotberga zhroucené státy, které „(...) na rozdíl od silných států nejsou schopny kontrolovat své územní oblasti, zejména pak regiony obydlené vyřazenými skupinami“ (Rotberg 2004: 59). Státy se pak postupně dostávají do fáze, kdy nedisponují již žádnou legitimitou. Vznik konfliktu v těchto periferiích je rovněž možný, avšak většinou nebývá spouštěčem secese, jako je tomu u vzniku kvazistátu bez vnější suverenity. Obě varianty však mají společné, že obyvatelé kvazistátu mohou čerpat ze vzpomínek na občanskou válku, která je spojuje a utužuje, nehledě na skutečnost, že obyvatelstvo bývá hegemónií.

1.6 Zánik kvazistátu

Dle mého názoru jsou kvazistáty v podstatě považovány za přechodné jevy a obecně se očekává, že dříve nebo později zaniknou. Dle Kolstøe „může kvazistát zaniknout čtyřmi způsoby: připojení k patronskému státu, reabsorpce mateřským státem, mohou být státem ve federálním uspořádání s mateřským státem, nebo dosáhnou plnohodnotného mezinárodního uznání“ (Kolstø 2006: 735).

K tomu, aby došlo k jednomu z těchto způsobů, do značné míry záleží na faktorech, které udržují kvazistáty při životě. Kupříkladu je možné, že kvazistát zvýší své šance na plnohodnotné uznání, pokud vybuduje silné státní struktury na svém území. Naopak mateřský stát, může být schopen vybudovat silnou armádu a území dobýt zpět, jako tomu bylo u Srbské Krajiny, čemuž se budu věnovat v další části mé práce. Právě u příkladu RSK „(...) se mezinárodní společenství spíše přiklánělo k domovskému státu a neposkytlo separatistům výraznější vojenskou ani ekonomickou podporu“ (Piknerová 2009: 271).

V mé práci se snažím zjistit, proč Republika Srbská Krajina zanikla dle druhého způsobu (viz výše) a nedosáhla mezinárodního uznání, nebo jako kvazistát nezankla jiným zmíněným způsobem, který by jí de facto zajistil pokračování její existence.

2 Rozpad Jugoslávie

Jugoslávii bychom mohli popsat jako zemi šesti republik, pěti národů, čtyř jazyků, tří náboženství, dvou abeced a jedné strany, kterou byla Liga komunistů. Tato rozmanitost se vyvíjela zvláště v 15.–18. století, především kvůli hraničním změnám mezi Rakouskou monarchií a Osmanskou říší. Chorvatský a srbský element se tak silně promísil. Srbové nalézali záchranu před Osmany v sousedním území, které patřilo habsburské monarchii. Nově příchozí tak byli „(...) využíváni k osídlení vyliďněných a zpusťšených chorvatských oblastí, ze kterých byla vytvořena tzv. Vojenská hranice (krajina). Avšak usazením pravoslavných Srbů v katolických chorvatských zemích se vytvořil základ pozdější vzájemné nevráživosti“ (Hladký 1993: 20-21). Národnostní rozpory, které byly nevyhnutelné, se opět rozhořely začátkem 80. let. De facto byly zbořeny mýty o „(...) jihoslovanském bratrství a jednotě, které se šířily v celé Jugoslávii“ (Rusinow 1991: 147). V roce 1985 bylo vypracováno Memorandum SANU, které upozorňovalo na hlavní problémy Srbska a Jugoslávie. Zvláštností tohoto Memoranda byl fakt, že vůbec nebralo v potaz Jugoslávii jako celek, ale soustředilo se výhradně na problémy Srbska. Uvádělo, že Srbsko není rovnoprávným členem Jugoslávie, jelikož muselo obětovat své zájmy ve prospěch Jugoslávie jako federace, aniž by z toho cokoliv mělo. Nespravedlnost, která byla dle Memoranda spáchána na Srbsku, je vzdání se možností, jak ochránit Srby v Chorvatsku a Bosně (D'Souza 1994: 3029). Současně však bylo chápáno „jako výraz znovu se probouzejícího velkosrbského nacionalismu“ (Rychlík 2003: 354). Národnostní otázka byla pouze jedním z hroutících se pilířů Jugoslávie.

Pro přežití Jugoslávie byl rozhodující začátek 90. let. Aby se dostala z ekonomických obtíží, federální vláda Jugoslávie navrhla dalekosáhlé reformy. Jednala s Mezinárodním měnovým fondem o změně splátkového kalendáře týkající se jejího dluhu (D'Souza 1994: 3029). Zároveň usilovala o přijetí do Evropského hospodářského společenství, které by jí pomohlo částečně vyřešit její problémy. Reformy však neměly takový účinek, a naopak měly za následek pokles životní úrovně obyvatel Jugoslávie.

Zhoršující se ekonomické problémy se začaly projevovat i ve společenském životě Jugoslávců. Tato hospodářská krize měla za následek zvyšující se nacionalismus, který byl potlačován během Titova režimu. Proti tomuto režimu se časem začaly objevovat i kritické ohlasy. Za jeden z největších projevů nespokojenosti můžeme považovat tzv. „chorvatské jaro“ z roku 1971 (Irvine 2007: 149). Tehdejší chorvatští komunisté si kladli za jeden z hlavních požadavků omezení mocenského unitarismu a přenesení větší míry rozhodovacích práv na jednotlivé republiky. Ovšem Josip Tito chorvatskou opozici velice rychle zlikvidoval, když ji nařkl ze separatismu. Dalo by se říci, „že v okamžiku smrti Josipa Tita v roce 1980, zemřela i Socialistická federativní republika Jugoslávie“ (Nálevka 2005: 246). Zároveň se začaly projevovat národnostní konflikty, které byly v čase komunistické moci potlačovány, avšak ne úplně odstraněny. Tyto problémy vedly k odklonu federativní myšlenky v rámci Jugoslávie a k blížícímu se rozpadu.

2.1 Chorvatské parlamentní volby

Během roku 1990 byly vypsány ve všech jugoslávských republikách svobodné volby. Ty chorvatské byly vyhlášeny na 22.–23. dubna 1990 (CSCE 1990). Za favorita voleb bylo považováno nacionalistické Chorvatské demokratické společenství (HDZ), v čele s bývalým generálem jugoslávské armády, Franjem Tuđmanem. Chorvatské demokratické společenství ve svém programu zdůrazňovalo demokracii a rovnoprávnost všech občanů bez ohledu na jejich národnost, avšak některé Tuđmanovy projevy se neztotožňovaly s těmito atributy a naopak naháněly Srbům strach. „Tuđman například prohlásil: V Chorvatsku jsou všichni rovnoprávní, ale je třeba vědět, kdo je tu domácí pán a kdo host“ (Rychlík 2003: 363). Hlavními body kampaně Chorvatského demokratického společenství bylo obnovení suverenity chorvatské republiky spolu s dalšími body, které můžeme považovat za antisrbské. Na jaře roku 1990 vystoupilo HDZ s požadavky přetvořit Jugoslávii na konfederaci. Výraz

konfederace byl mířen na tu část jugoslávského obyvatelstva, která si nepřála úplný rozpad státu. V tomto svazku je umožněna samostatnost Chorvatska a zároveň je možné čerpat výhody, které Jugoslávie poskytovala tj. vnitro-jugoslávský trh. Ovšem je nutné podotknout, že s myšlenkou konfederace nesouhlasil srbský prezident Slobodan Milošević. Myšlenka konfederace pro něj byla nepřijatelná podobně jako úplná samostatnost Chorvatska, protože mu v obou případech znemožňovala ovlivňovat dění za srbskými hranicemi (Rychlík 2003: 361).

Svou kampaní, programem, a částečně i Tudjmanovými projevy, si Chorvatské demokratické společenství získávalo stále větší popularitu mezi chorvatským obyvatelstvem a sám Tudjman se pasoval do role otce národa. V dubnových volbách tak hnutí Chorvatského demokratického společenství zvítězilo a získalo 60 % hlasů (European Election Database 1990).

2.2 Srbsko-chorvatské napětí

Hnutí Chorvatského demokratického společenství dokázalo ovládnout chorvatský parlament (sabor), když zvládlo sestavit novou jednobarevnou vládu. Tato převaha nově zvolenému parlamentu umožnila, při jeho prvním zasedání v květnu roku 1990, jmenovat do čela Socialistické republiky Chorvatsko Franja Tudjmana (Hrvatski Sabor [nedatováno]). V červnu roku 1990 chorvatský parlament přijal ústavní dodatky, které de iure znamenaly konec komunistického režimu na chorvatském území a republika byla nově prohlášena za suverénní stát Chorvatů, aniž by byli nějakým způsobem zmíněni Srbové (Pirjevec 2000: 469). Ústavní změny a svobodné volby tak zakončily první etapu přechodu Chorvatska k demokracii.

Zasedání chorvatského parlamentu v prosinci roku 1990 přineslo i schválení nové ústavy Chorvatské republiky. Ta byla nově „(...) prohlášena za stát chorvatského národa, což bylo uvedeno už v preambuli“ (Rychlík 2003: 371). Pro srbské obyvatelstvo na chorvatském území nová ústava de facto znamenala

ztrátu postavení druhého státotvorného národa. „Etnicky nechorvatské obyvatelstvo mělo sice stejná občanská práva, ale jinak upadlo do postavení menšin, jejichž kulturní a jazyková práva měla regulovat speciální právní norma“ (Rychlík 2003: ibidem). Srbská komunita tak ztratila svá národnostní práva a na přijetí ústavy reagovala separatistickými aktivitami. Srbové se začali shromažďovat na obranu své národní identity. Již 8. června 1990 vedení obcí v Kninu navrhlo spojení s ostatními občinami, kde žilo převážně srbské obyvatelstvo (Pirjevec 2000: 470). Ke společnému shromáždění došlo v létě 25. července 1990, kde byla rovněž zvolena tzv. Národní rada (Rychlík 2003: 369). Ta vyhlásila na 18. srpna 1990 referendum o autonomii v případě odtržení od Chorvatska, které bylo chorvatským ústavním soudem zakázané (Hayball 2015: 27). Tato situace znamenala první střety mezi Srby a chorvatskou policií. Chorvatský prezident Franjo Tuđman se začal obávat občanské války, a proto se snažil situaci uklidnit sliby o uznání práv srbské menšiny. Naopak srbský prezident Slobodan Milošević se snažil napětí rozdmýchávat, čímž u chorvatských Srbů probouzel ještě větší nacionalismus a svou pozici tím jen a pouze upevňoval.

2.3 Vyhlášení chorvatské nezávislosti

Na jaře roku 1991 začaly jednotlivé republiky vyhlášovat svou nezávislost a nadřazenost svých zákonů nad zákony Jugoslávie. Došlo tak ke konečnému rozpadu federálních struktur Jugoslávie. Proces osamostatnění byl však zpomalován Srbskem, které proklamovalo, že bude respektovat hranice jednotlivých republik pouze za předpokladu, že bude i nadále existovat Jugoslávie, v opačném případě by trvalo na revizi hranic založené na etnickém principu. Dne 19. května 1991 došlo k chorvatskému referendu, které se týkalo setrvání Chorvatska v rámci Jugoslávie. Většina chorvatských voličů si přála samostatnost a toto referendum pro ně znamenalo hlasování o odtržení. Podle oficiálních záznamů bylo oprávněno volit 3 544 112 voličů, přičemž volební účast byla 2 989 443 voličů tj. 84,35 % (European Election Database 1990). Zde můžeme

pozorovat, že srbské obyvatelstvo, tvořící tehdy asi 12 % populace, toto referendum záměrně ignorovalo (Hladký 1993: 24).

Výsledkem bylo vyhlášení nezávislosti dne 25. června 1991, kterou Chorvatsko vyhlásilo současně se Slovinskem (Bradbury 2021). Nově vzniklé státy se mohly spoléhat na podporu Spolkové republiky Německa a Rakouska, které intenzivně pracovaly na samostatnosti obou států a prosazovaly desintegraci, jelikož se obávaly možného bezpečnostního vakua v jihovýchodní Evropě (Nálevka 2005: 248). Důsledkem této skutečnosti v létě 1991 rezignovalo bělehradské vedení na udržení federace v jeho původním složení a přeorientovalo se na nový projekt Velkého Srbska. K tomuto kroku neblaze přispělo podepsání dohody z Brioni, která ukončila konflikt v sousedním Slovinsku, avšak v Chorvatsku boje ještě více zesílily (Rychlík 2003: 377). Milošević však narazil na odpor u mezinárodního společenství, když se snažil začlenit území osídlené chorvatskými Srby do svého projektu a před uznáním Chorvatska požadoval revizi jeho hranic. „Existence Socialistické federativní republiky Jugoslávie byla formálně ukončena v lednu 1992“ (Nálevka 2005: ibidem). Nová Svazová republika Jugoslávie tak zůstala pouze celkem dvou států, a to Srbska a Černé Hory.

Situace po vyhlášení nezávislosti nevypadala pro Chorvaty vůbec dobře. Prakticky ihned došlo k nové vzpouře krajinských Srbů, kteří nechtěli být nadále součástí Chorvatska. K zahájení útoku na chorvatské území došlo i přes snahy chorvatského parlamentu, za které můžeme považovat například „schválení zákona o rozsáhlých právech srbské menšiny“ (Rychlík 2003: 377). Začaly vznikat nové krvavé střety mezi chorvatskými četníky a Srby, za otevřené podpory jugoslávské armády, v národnostně smíšených oblastech. V létě roku 1991 pak tyto střety přerostly v regulérní válku, která je v Chorvatsku označována termínem vlastenecká válka (Šajkaš 2007: 1).

2.3.1 Mezinárodní uznání Chorvatska

Od počátku vypuknutí vlastenecké války v Chorvatsku, mělo OSN zájem na zprostředkování ukončení konfliktu. Proto byla, podle dohody ministrů ES, svolána mezinárodní konference o Jugoslávii, konající se 7. září 1991 v Holandsku (Montgomery 1991). Této konferenci předsedal již zmíněný lord Carrington, pod jehož vedením konference stanovila tři principy, dle kterých měly být uznány nové nástupnické státy. „Neměly být uznávány žádné násilné změny stávajících hranic, měla být zajištěna ochrana všech práv obyvatel Jugoslávie a respektovány jejich legitimní tužby“ (Rychlík 2003: 381). Koncem roku 1991 došlo k další konferenci konané tentokrát ve švýcarské Ženevě (UN [nedatováno]: 486). Jejím výsledkem byla konvence, která udávala, že právo na samostatnou existenci má každá ze svazových republik Jugoslávie, avšak nebyly brány v potaz menšinové požadavky. Nutno podotknout, že chorvatská strana na rozdíl od Srbska tuto konvenci nakonec přijala, aby tím urychlila možnost jejího uznání. Srbské odmítnutí mělo za následek vytvoření arbitrážní komise, která měla za úkol posuzovat zralost jednotlivých republik. Komise, známá jako Badinterova komise, záhy zjistila, že Jugoslávie je již v procesu rozpadu a proto nelze hovořit o odtržení některých území (Pirjevec 2000: 501). Komise proto „(...) doporučila uznat mezinárodně ty bývalé republiky Jugoslávie, které o to požádají, ovšem za předpokladu, že prokáží dodržování práv menšin“ (Rychlík 2003: 382). Chorvatsko svou žádost o uznání odeslalo již před Vánocemi roku 1991 a přiložilo ujištění, že bude respektovat práva menšin na jeho území.

Silné postavení ve válce, která se rozhořela na chorvatském území, zastávala Jugoslávská lidová armáda (JLA), avšak je nutné podotknout, že její přístup se na rozdíl od konfliktů, které probíhaly na zbytku území bývalé Jugoslávie, lišil. Je nezbytné zmínit, že zatímco v jiných případech se JLA po několika měsících bojů stáhla, v případě Chorvatska zůstala, a otevřeně se přidala na stranu Srbů (Hladký 1993: 25). Tato skutečnost měla za následek vznik regulérní občanské války s velkými ztrátami na životech a mohutným odchodem obyvatelstva.

Chorvatský boj za nezávislost a mezinárodní uznání se ukázal jako prospěšný již 15. ledna 1992, kdy bylo Chorvatsko spolu se Slovinskem uznáno ze strany států Evropského společenství (Zipfel 1996: 61). Avšak k mezinárodnímu uznání nepřispěli ani tak politici, jako spíše válečná zvěrstva, která každodenně sledovala mezinárodní veřejnost prostřednictvím televizního vysílání. K utlumení bojů rovněž významně přispěly jednotky Organizace spojených národů (OSN) a mise s názvem UNPROFOR, která byla do oblasti vyslána začátkem roku 1992 (Tardy 2015). Tato mise de facto zmrazila frontovou linii, avšak mimo chorvatský vliv se i nadále nacházelo asi 30 % jeho území, které bylo nyní v Srbských rukách a na němž byla samozvaně vyhlášena Republika Srbská Krajina (Prijevec 2000: 499).

3 Existence Republiky Srbská Krajina

Chorvatská nezávislost z konce června 1991 měla za následek vznik státního útvaru s názvem Republika Srbská Krajina. Stalo se tak na podnět z Bělehradu dne 19. prosince 1991 (Riegl 2013: 24). Vznik této entity byl rovněž zárodkem vypuknutí konfliktu, který byl přerušen až podepsáním dohody o zastavení bojů. Ta byla podepsána 7. ledna 1992 chorvatským prezidentem Franjo Tudjmanem a srbským prezidentem Slobodanem Miloševićem (Rychlík 2003: 383). O týden později se pak čelní evropské státy rozhodly, následované Spojenými státy americkými, uznat Chorvatsko, načež bylo přijato i do řad OSN.

Uznání Chorvatska a uzavření příměří však ještě nemělo za následek obnovení územní integrity Chorvatska. Jugoslávská lidová armáda, která se na základě uzavřené dohody stáhla z chorvatského území, pak zanechala dle Miloševićova plánu, většinu své výzbroje na území srbské Krajiny. Nově vyhlášená republika pak skutečně vlastnila rysy samostatného státu, jako: prezidenta, ústavu, vládu a parlament (Rychlík 2003: ibidem). Republika Srbská Krajina, ležící v centru Chorvatska, tak byla připravena na svou existenci a možné připojení k Jugoslávii v čele se Srbskem.

3.1 Vztah Slobodana Miloševiče k Republice Srbská Krajina

Srbský prezident Slobodan Milošević nebyl vždy schopen kontrolovat vývoj v Republice Srbská Krajina, zejména protože se místní vůdci stávali stále více vzpurnými a disponovali snahou o omezení srbského vlivu. Avšak rovněž si uvědomovali, že mají-li dosáhnout svých cílů, potřebují srbskou podporu. I přes tuto počáteční závislost, prošly vzájemné vztahy Slobodana Miloševiče se srbskými vůdci v Chorvatsku značnými proměnami.

V únoru roku 1990 byla pod vedením Jovana Raškoviče založena Srbská demokratická strana (SDS), která ihned získala povědomí Slobodana Miloševiče,

a ten neváhal poskytovat zdroje, tolik potřebné na její podporu a rozvoj (Knežević 2018: 413). SDS v Chorvatsku zaujala pozici umírněné opozice, ale zároveň vyjádřila obavy o zranitelnost Srbů v Chorvatsku. V parlamentních volbách (viz kapitola 2.1 Chorvatské parlamentní volby) dokázala SDS dle oficiálních zdrojů získat pouze necelá 2 %, protože většina chorvatských Srbů podpořila reformované komunisty skrze Sociálně demokratickou stranu Chorvatska (European Election Database 1990). Po takto neuspokojivém výsledku, který SDS zaznamenala, se nyní snažila získat dominantní postavení mezi srbskou komunitou v Chorvatsku. Vedení SDS všakjevilo ochotu vyjednávat s vítězem chorvatských parlamentních voleb, kterým se stalo Chorvatské demokratické společenství. Pro Miloševiče tak nyní bylo prioritou číslo jedna dosadit do vedoucích pozic SDS zastánce „tvrdší linie“, za kterého byl považován Milan Babić. Ten disponoval podporou Bělehradu a soupeřil o vedení SDS s Jovanem Raškovićem. Rašković nejenže jevil ochotu vyjednávat s novou chorvatskou vládou, ale rovněž se veřejně postavil na odpor Slobodanu Miloševićovi, kterého označil za tyrana (Caspersen 2007: 624). Postavení Jovana Raškoviće tak bylo oslabeno jednak postojem Miloševiče, který usiloval o jeho nahrazení a jednak postupem chorvatské vlády, která zastávala protisrbskou politiku a neochotu k uzavření kompromisu. Za jeho definitivní konec se dá považovat moment, kdy byla přijata nová chorvatská ústava (viz kapitola 2.2 Srbsko-Chorvatské napětí) kde vyšlo najevo, že chorvatská vláda nevyhoví jeho požadavkům. Tím nejdůležitějším bodem bylo, aby si Srbové udrželi voličský status v Chorvatsku.

Otevřené zapojení Bělehradu znamenalo plnou podporu Milana Babiće, kterému byl v srbských veřejných médiích vytvořen profil, na kterém byl vyobrazován jako silný zastánce srbského nacionalismu a vůdce Srbů v Chorvatsku, který je ochoten být nápomocen při naplnění Miloševićova plánu Velkého Srbska. Podpora Bělehradu s sebou rovněž nesla vyzbrojování polovojenských jednotek policie (četníků) sídlících v Kninu, hlavním městě RSK. Zde bych rád zmínil důležitou postavu, kterou byl vedoucí policie Milan Martić. Ten vytvořil spojení s Milanem Babićem, který tak získal přístup k vojenským

zdrojům, což mu ještě více dopomohlo k upevnění pozice. Pod jeho vedením pak SDS utužilo postavení, když 18. března 1991 přijala Národní rada v Kninu rozhodnutí, oddělit srbskou Krajinu od Chorvatska a vytvořit samostatnou autonomní oblast Krajina (SAOK) (Hayball 2015: 63). Milan Babić tak skvěle využil podporu Bělehradu k dosažení svých cílů, avšak pro Miloševiče to de facto znamenalo oslabení jeho vlivu, jelikož Babiće bylo nyní těžší ovládat. Největší zlom pak přišel v momentě, kdy došlo v březnu 1991 k jednání mezi Slobodanem Miloševičem a Franjem Tudjmanem, kde Babić zpochybnil právo Miloševiče vystupovat jménem krajinských Srbů a neváhal připomenout veřejnosti, že Milošević je prezidentem Srbska, nikoliv Krajiny (Caspersen 2007: 625).

Domnívám se, že po těchto skutečnostech se mohla vytratit vzájemná důvěra Srbska a srbské Krajiny, avšak po zásahu jugoslávské armády na straně chorvatských Srbů, tomu bylo přesně naopak. Krajinští vůdci tak byli i nadále závislí na vojenské a ekonomické podpoře ze strany Srbska, jelikož SAOK by bez vnější pomoci nebyla žádným způsobem životaschopná. Je však nutné podotknout, že i přes tuto závislost existovala mezi krajinským vedením a Bělehradem jistá rivalita o to, kdo je skutečným interpretem srbských zájmů v Chorvatsku.

3.1.1 Zhoršení vztahů Srbska a Krajiny

Evropské společenství a OSN bylo vývojem občanské války v Chorvatsku zcela zaskočeno a nezbývalo jim nic jiného, než bezmocně přihlížet. Jelikož nebyly nalezeny prostředky, které by dokázaly zastavit prohlubující se konflikt, vyhlásila OSN embargo na dovoz zbraní do Jugoslávie, které bylo radou bezpečnosti OSN schváleno 25. září 1991 (Pirjevec 2000: 499). Dle mého názoru však tímto „omezením“ trpěla především chorvatská strana, jelikož Bělehrad si toto rozhodnutí OSN vyložil jako možnost provést rozhodující útok vůči Chorvatsku. V návaznosti na tyto okolnosti zesílil tlak Německa na chorvatské uznání, které začalo Srbsku vyhrožovat ekonomickými sankcemi, které na podzim roku 1991 skutečně zavedlo. Myšlenka uznání se rovněž začala ozývat v celém

Evropském společenství, ovšem uznání bylo možné pouze pod podmínkou, že by byla přijata tzv. rámcová smlouva o svobodné asociaci suverénních a nezávislých států (Pirjevec 2000: 500). Taková smlouva by zajistila existenci každé republiky v rámci již existujících hranic. Byl vypracován tzv. Carringtonův plán, nesoucí název podle jednoho z jeho stvořitelů, lorda Carringtona, který byl schválen všemi prezidenty republik bývalé Jugoslávie, s výjimkou toho srbského. I zde došlo k drobnějším rozporům mezi vedením Krajiny a Bělehradem, jelikož zatímco krajinští Srbové plán odmítali po celou dobu, Bělehrad byl ochoten přistoupit na jeho dřívější verze.

Větší rozpor nastal o pár měsíců déle, kdy byl 21. února 1992, přijat Radou bezpečnosti OSN tzv. Vanceův plán v podobě rezoluce č. 743, který měl za následek vyslání mírových jednotek (Rychlík 2003: 384). Požadavkem však rovněž bylo stažení Jugoslávské lidové armády z Chorvatska a odzbrojení srbských polovojenských jednotek. Proti tomuto plánu se ohradil Milan Babić „(..), obávající se, že po šesti měsících nebude obnoven mandát OSN“ (Caspersen 2007: 628). To by mělo za následek ohrožení bezpečnosti tehdy již existující RSK. Postoj Milana Babiće vzbudil hněv u jeho srbského kolegy Slobodana Miloševiče, který se proti Babićovo prohlášení veřejně ohradil. Nastala rozsáhlá vnitřní krize, která měla za následek odvolání Milana Babiće a jeho nahrazení „(..) někdejšími skladníkem z východní Slavonie, Goranem Hadžičem v roce 1992“ (Rychlík 2003: 384). Ve vedení Republiky Srbská Krajina se tak podle Miloševiče ocitlo loajální vedení, které zapříčiní jeho bezproblémovou kontrolu.

Na konci roku 1993 se v Republice Srbské Krajině konaly prezidentské volby, které měly zásadní vliv na další pokračování vlivu Srbska (Hayball 2015: 339). V předvolebních kampaních tak kandidáti soupeřili o podporu Bělehradu, přičemž někteří zaslali dopis přímo Slobodanu Miloševičovi s kritikou fungování Srbské demokratické strany. Srbsko tak přestalo dále podporovat Gorana Hadžiče a přiklonilo se na stranu Milana Martiće, někdejšího ministra vnitra Republiky Srbské Krajiny (Rychlík 2003: 384). Dle některých zpráv, získal Martić na financování své prezidentské kampaně až 200 000 marek (Švarn 1993). Pro

Bělehrad bylo prvotní zařídít konání druhého kola prezidentských voleb, které by nenastalo v případě, že jeden kandidát získal v prvním kole více než 50 % hlasů. Volební komise proto byla pod vlivem Bělehradu, který si dokázal volební výsledky ohlídat a ovlivnit je. Komise proto prohlásila, že došlo k nesrovnalostem, a zrušila výsledky v několika baštách, které podporovaly Milana Babiće. Nakonec byly vyhlášeny výsledky, podle kterých Babić získal 49,89 % hlasů (Caspersen 2007: 629). Bělehrad tak zajistil druhé kolo voleb, avšak nyní musel zajistit strategii, která by znamenala Babićovu prohru a Martićovo vítězství. Martić si zajistil podporu a ukázal svou loajalitu vůči Miloševićovi, když prohlásil, že by se chtěl stát prezidentem srbské Krajiny pouze na pár dní, aby pak mohl odstoupit ve prospěch prezidenta všech Srbů, Slobodana Miloševiče (Caspersen 2007: ibidem). Martić tak vyhrál druhé kolo a Slobodan Milošević si zajistil další pokračování loajálního vedení.

Stejně jako s předešlými vůdci, i u Milana Martiće došlo k ochlazení vzájemných vztahů s Bělehradem. Prvním krokem k tomu bylo podepsání společného prohlášení mezi Chorvatskem a Srbskem o normalizaci vztahů v roce 1994 (IPU 1994). Martić se tak začal obávat izolace a opuštění ze strany Srbska, a proto se začal spoléhat na svou armádu a policii. To mělo rovněž za následek oslavení vlivu Slobodana Miloševiče, jelikož Martić disponoval svými donucovacími prostředky v podobě četníků, které mu dopomohly k udržení jeho mocenské pozice. I přes slábnoucí vliv Bělehradu a krizi krajinské ekonomiky, si Martić uvědomoval, jak nebezpečné by bylo příliš se odklonit a vzdálit od Srbska jako patronského státu (Caspersen 2007: 637). V této chvíli podpora Bělehradu nehrála rozhodující roli pro krajinského vůdce, i když dříve by pro něj byla klíčem k úspěchu a přežití.

Alternativu pro Martiće představovalo sjednocení se Srbskou republikou, která byla tvořena Bosnou a Hercegovinou (RS). Myšlenka sjednocení se objevila již v roce 1993, kdy se konalo referendum se silnou podporou veřejnosti (Kolstø 2014: 7). Já se domnívám, že tato možnost znamenala v očích krajinských Srbů jakousi záchrannou páku v případě, že by se vztahy s Bělehradem zhroutily, avšak

prozatím představovala zařízení, skrze které může RSK vydírat svého patrona. Jak jsem již v mé práci zmínil výše, v roce 1994 se vztahy zhoršily natolik, že myšlenka sjednocení s RS byla opět přijatelná, načež parlament Republiky Srbská Krajina tuto možnost jednomyslně přijal i přes odpor Bělehradu (Kolstø 2014: ibidem). Ovšem Srbská republika nebyla ideálním aliančním partnerem, protože se nacházela v daleko lepším postavení než RSK a nebyla tolik závislá na Srbsku. Tato spolupráce se tak nikdy neprojevila jako možné oslabení Slobodana Miloševiče.

3.2 Zánik Republiky Srbská Krajina

Do roku 1995 se chorvatská armáda připravovala na znovudobytí ztraceného území Republiky Srbská Krajina, které pro Chorvatsko znamenalo otázku existence. Problémem chorvatské armády byla především její výzbroj, jelikož podléhala zbrojnímu embargu (viz kapitola 3.1.1 Zhoršení vztahu Srbska a Krajiny), avšak zbraně se do Chorvatska začaly dostávat ilegální cestou. Chorvatská strana se tvářila, že o tomto ilegálním dovozu netuší, ale ve skutečnosti ho kryla a financovala. Je nutné podotknout, že evropské státy o této skutečnosti věděly, avšak hrozba Slobodana Miloševiče byla daleko vyšší. Chorvatská vláda navíc argumentovala tím, že Srbům zůstala převážná část výzbroje Jugoslávské lidové armády (Rychlík 2003: 389).

Počátkem roku 1994 byl vládě Republiky Srbská Krajina předán dokument označovaný jako Z-4, který předpokládal autonomii RSK v rámci Chorvatska. Chorvatská vláda s dokumentem souhlasila, avšak prezident RSK Milan Martić jej koncem ledna 1995 odmítl (Nikolić 2020). Dle mého názoru šlo ale pouze o jakýsi zastírací manévr, jelikož chorvatská armáda se připravovala na obnovení územní integrity pomocí síly. Velení chorvatské armády spolu s vládou již řadu měsíců připravovaly operaci s názvem Blesk, která měla za cíl obsazení Západní Slavonie. K útoku došlo 1. května 1995 a již za pouhé čtyři dny se chorvatské jednotky zmocnily celé oblasti (Nigel 2009: 54). Ztráta jednoho ze tří regionů byla

významnou ranou pro celou RSK. „Operace Blesk byla pouze první částí plánu na obnovení integrity nad celým územím Chorvatska. Nyní šlo o to získat pod kontrolu území RSK s centrem v Kninu“ (Rychlík 2003: 390). Uprostřed léta 1995 se chorvatská armáda připravovala k dalšímu úderu vedenému směrem na centrum RSK. Pro tyto účely, byla vypracována nová operace s názvem Bouře, která probíhala od 4. do 7. srpna 1995 (Nigel 2009: 54). Avšak již po 24 hodinách operace padl Knin do chorvatských rukou a vedení Republiky Srbské Krajiny bylo nuceno uprchnout. O dva dny později se zhroutila srbská obrana a tím byla dobyta druhá část z celkového území RSK. Konflikt dále ukázal naprostou neschopnost OSN, když se vojáci mise UNPROFOR chovali zcela pasivně a proti postupující chorvatské armádě nijak nezasáhli, a naopak uprchli (Rychlík 2003: 391). Rezoluce č. 743 tak zůstala pouze papírovým projevem nesouhlasu.

Chorvatskou vlasteneckou válku pak ukončila Daytonská smlouva, která byla formálně podepsána 14. prosince 1995 v Paříži (Nelsson 2020). K obnovení suverenity nad celým územím chyběla Chorvatsku pouze reintegrace oblasti Východní Slavonie, která byla poslední částí zaniklé Republiky Srbské Krajiny. Východní Slavonie tak stála bez podpory srbské i té zahraniční před hrozbou nového chorvatského útoku, a proto raději kapitulovala. Zde byla následně OSN dle rezoluce č. 1037 zřízena tzv. přechodná správa (UN 1996). Za definitivní konec války lze požadovat podepsání dohody o normalizaci vztahů mezi Svazovou republikou Jugoslávie a Chorvatskem dne 23. srpna 1996 (Melchionni 1996: 570). K předání Východní Slavonie došlo na základě Erdutské dohody z roku 1995 (UN 1995).

Závěr

Rozpad mnohonárodnostní Jugoslávie měl za následek vznik několika nových států, které de facto vznikly z bývalých svazových republik. Bylo tomu dáno Ženevskou konvencí z roku 1991, která měla zajistit existenci republik v jejich dosavadních hranicích. Konvence však ve skutečnosti odepírala Srbům v Chorvatsku jejich právo na autonomii. Vyhlášení chorvatské nezávislosti z 25. června 1991, mělo za následek vzpouru krajinských Srbů, kteří vyhlásili jednostrannou nezávislost na území, kterému de iure náleží. Státní útvar, s názvem Republika Srbská Krajina, vznikl 19. prosince 1991, a splněním všech atributů vnitřní suverenity se zařadil mezi kvazistáty postrádající suverenitu vnější. Splnil tak všechny charakteristiky, které stanovil Pål Kolstø ve své teorii kvazistátu. K životaschopnosti rovněž přispěla existence patrona v podobě Srbska a špatná ekonomická situace mateřského státu. Mezi Chorvatskem a Republikou Srbská Krajina se tak ihned rozhořel konflikt, nazývaný v Chorvatsku vlasteneckou válkou. Tato válka byla přerušena v roce 1992 podepsáním dohody o zastavení bojů, signovanou chorvatským a srbským prezidentem, což mělo za následek stažení Jugoslávské lidové armády z chorvatského území.

Mohlo by se zdát, že tímto krokem Srbsko ustoupilo a naznačilo možné uznání Chorvatska, avšak stále požadovalo revizi hranic, přičemž při stažení lidové armády zanechalo na území srbské Krajiny převážnou část výstroje. Tím nepatrně podpořilo RSK v její obraně a bojeschopnosti vůči Chorvatsku. Slobodan Milošević se pak následně snažil udržovat si vliv při zásobování vůdců v Republice Srbská Krajina. Zapojení Bělehradu tak mělo na jeho existenci a srbský boj v Chorvatsku velmi významný dopad. Avšak i přes tuto podporu, nelze krajinské vůdce považovat za loutky Slobodana Miloševiče, za jaké je chtěl mít, jelikož nebyl vždy schopen určovat lokální vývoj. Krajinští prezidenti tak dokázali v průběhu existence Republiky Srbské Krajiny hrát stále samostatnější roli, která ovlivňovala jejich politické postoje. Během existence RSK se bělehradské vedení dostalo do sporu se skoro všemi krajinskými vůdci, což přineslo srbskou změnu rétoriky. V předválečném období byla zdůrazňována

jednota Srbů a Slobodan Milošević byl vyobrazován jako prezident všech Srbů, avšak v průběhu války byla charakteristická povaha Srbů v Srbsku a Srbů mimo něj stále více zdůrazňována oběma stranami. Domnívám se proto, že k existenci RSK nebylo třeba vlivu, založeném na etnickém původu, ale na zdrojích proudících z Bělehradu. Tím si Slobodan Milošević snažil upevnit svou pozici a částečně také ovlivnit krajinské vedení. Zapojení Srbska a Slobodana Miloševiče při existenci Republiky Srbská Krajina, mělo zpočátku radikalizující se účinky, například při formování SDS, avšak později nebyla tato strategie tak úspěšná. Vedení srbské Krajiny totiž kontrolovalo své vlastní polovojskové jednotky, které do značné míry omezovaly vliv Bělehradu.

Myslím si, že přes veškerý vliv, skrze který se snažil Slobodan Milošević ovlivňovat dění v Republice Srbská Krajina, chtěli sami krajinští vůdci rozhodovat o osudu jejich republiky. K omezení vlivu Slobodana Miloševiče přispěla rovněž skutečnost existence již zmíněných krajinských jednotek a snaha najít alternativu v podobě aliančního partnera. Tím mělo být prvoplánově Srbsko, jako následovník Jugoslávie, avšak za jinou možnost lze považovat Srbskou republiku, tvořenou Bosnou a Hercegovinou. Ta však netvořila ideálního partnera, jelikož byla v silnějším postavení, než RSK, což by mělo za následek její vyšší postavení v alianci. Krajinští vůdci se tak dle mého názoru chovali pokrytecky, když na jednu stranu potřebovali podporu Bělehradu k přežití RSK, a na stranu druhou se snažili vymanit z vlivu Slobodana Miloševiče a Srbska, aby mohli rozhodovat o svém osudu samostatně.

To se Republice Srbské Krajine stalo osudné, když počátkem roku 1994 obdržela nabídku prostřednictvím dokumentu Z-4, dle kterého se měla stát autonomní jednotkou v rámci Chorvatska. Rozhodnutí tehdejšího prezidenta RSK, Milana Martiće mě samotného překvapilo, jelikož nabídku odmítl, čímž srbskou Krajinu odsoudil k zániku. S tímto dokumentem souhlasila pouze chorvatská strana, avšak je možné, že šlo pouze o jakýsi manévr, během kterého byl připravován útok chorvatské armády. Je však možné, že kdyby byl onen dokument srbskou Krajinou přijat, chorvatský útok by neměl takovou podporu, jestli vůbec

nějakou, u evropských států a Spojených států amerických. Chorvatská vláda však byla přesvědčena ukončit existenci Republiky Srbské Krajiny silou, jelikož její poloha znesnadňovala dopravu mezi jižní a severní částí Chorvatska, které jí bylo de facto rozpuštěno. Chorvatská armáda tak pomocí dvou rychlých operací v roce 1995 dokázala obnovit kontrolu nad svým územím, vyjímaje oblasti východní Slavonie, která byla Chorvatsku předána až o tři roky později, v roce 1998. I přes to, že Republika Srbská Krajina disponovala silným patronem v podobě Srbska, nedosáhla na mezinárodní uznání a ani se s ním nesjednotila, což bylo jejím plánem od prvopočátku. Nakonec tak prošla reabsorpcí ze strany Chorvatska, jako mateřského státu a po čtyřech letech své existence zanikla.

Domnívám se, že vzhledem k silnému postavení tehdejšího Chorvatska, a jeho světové podpoře, neměla Republika Srbská Krajina šanci na přežití a byla tak odsouzena k zániku.

Seznam použitých zdrojů

BACHMANN, Sascha D. – PRAZAUSKAS, Martinas (2019). The Status of Unrecognised Quasi-States and Their Responsibilities Under the Montevideo Convention. *The International Lawyer a Triannual Publication of The ABA/Section of International Law* 52 (3), s. 393–437.

BRADBURY, Paul (2021). Croatian Politics and History since 1990: an Overview. *Total Croatia* 10. 3. 2021 (<https://www.total-croatia.com/croatian-politics/>, 23. 4. 2021).

CASPERSEN, Nina (2007). Belegade, Pale, Knin: Kin-State Control over Rebellious Puppets? *Europe-Asia Studies* 59 (4), s. 621–641.

CSCE (1990). April and May 1990 Election in Slovenia and Croatia. *CSCE* 1. 4. 1990 (https://www.csce.gov/international-impact/publications/april-and-may-1990-elections-slovenia-and-croatia?&&&sort_by=field_date_value&page=17, 18. 4. 2021).

ČEPELKA, Čestmír (2008). *Mezinárodní právo veřejné* (Praha: C. H. Beck).

D'SOUZA, Cyril (1994). The Break up of Yugoslavia. *Economic and Political Weekly* 29 (48), s. 3027–3031.

EUROPEAN ELECTION DATABASE (1990). Croatia: Parlimentary Election 1990.

NSD (http://eed.nsd.uib.no/webview/index.jsp?study=http%3A%2F%2F129.177.90.166%3A80%2Fobj%2FfStudy%2FCRPA1990&mode=cube&v=2&cube=http%3A%2F%2F129.177.90.166%3A80%2Fobj%2FfCube%2FCRPA1990_C1&to p=yes, 20. 4. 2021).

HARBOM, Lotta – WALLENSTEEN, Peter (2007). Armed Conflict, 1989-2006. *Journal of Peace Research* 44 (5), s. 623–634.

HAYBALL, Harry J. (2015). *Serbia and the Serbian Rebellion in Croatia (1990-1991)* (University of London).

HLADKÝ, Ladislav (1993). *Jugoslávská krize a její historické souvislosti* (Jinočany: H&H).

HRVATSKI SABOR [nedatováno]. Govor Franje Tuđmana u Saboru 30. svibnja 1990. *Hrvatski Sabor* (<https://sabor.hr/hr/o-saboru/povijest-saborovanja/znameniti-govori/govor-franje-tudmana-u-saboru-30-svibnja-1990>, 19. 4. 2021).

IPU (1994). REPORT OF THE IPU MISSION. *Inter-Parliamentary Union*. 22. 8. 1994 (<http://archive.ipu.org/misc-e/yugmismn.htm>, 21. 4. 2021).

IRVINE, Jill (2007). The Croatian Spring and the Dissolution of Yugoslavia In: LENARD, Cohen J. – SOSO, Jasna D. a kol., *State Collapse in South-Eastern Europe* (Pardue university Press).

KOLSTØ, Pål (2006). The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States. *Journal of Peace Research* 43 (6), s. 723–740.

KOLSTØ, Pål (2014). *The Short and Brutish life of Republika Sprska Krajina: Failure of a De Facto State* (University of Oslo).

KNEŽEVIĆ, Domagoj (2018). *Srpska demokratska stranka od konstituiranja prvog višestranačkog sabora do početka Srpske pobune u Hrvatskoj u kolovozu 1990* (Hrvatski institut za povijest).

LAWTEACHER (2019). *Declaratory and Constitutive Theories of State* 18. 11. 2019 (<https://www.lawteacher.net/free-law-essays/constitutional-law/declaratory-and-constitutive-theories-of-state.php>, 12. 3. 2021).

MELCHIONNI, Maria G. (1996). Agreement on Normalization of Relations Between The Federal Republic of Yugoslavia and The Republic of Croatia. *Rivista di Studi Politici internazionali* 63 (4), s. 570–572.

MONTEVIDEO CONVENTION ON THE RIGHTS AND DUTIES OF STATES (1933). *Convention on the Rights and Duties of States* 26. 12. 1933 (<https://www.ilsa.org/Jessup/Jessup15/Montevideo%20Convention.pdf>, 19. 1. 2021).

MONTGOMERY, Paul L. (1991). Yugoslavs Joust at Peace Meeting. *The New York Times*. 8. 9. 1991 (<https://www.nytimes.com/1991/09/08/world/yugoslavs-joust-at-peace-meeting.html>, 18. 4. 2021).

NÁLEVKA, Vladimír (2005). *Světová politika ve 20. století (II.)* (Nakladatelství Aleš Skřivan ml.).

NELSSON, Richard (2020). The Dayton Accords: a peace agreement for Bosnia – archive, 1995. *The Guardian*. 18. 11. 2020 (<https://www.theguardian.com/world/from-the-archive-blog/2020/nov/18/the-dayton-accords-a-peace-agreement-for-bosnia-archive-1995>, 23. 4. 2021).

NIGEL, Thomas (2009). *Válka v Jugoslávii: Slovinsko a Chorvatsko 1991-95* (Praha: Grada).

NIKOLIĆ, Ljubiša (2020). Zablude vuka Draškovića o Planu Z-4. *Danas*. 17. 8. 2020 (<https://www.danas.rs/dijalog/pisma-citalaca/zablude-vuka-draskovica-o-planu-z-4/>, 18. 4. 2021).

PEGG, Scott (1998). *De Facto States in the International System* (Institute of International Relations The University of British Columbia).

PIKNEROVÁ, Linda (2009). Deviantní podoby státnosti – příklad kvazistátů. *Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni* 5 (3), s. 259–274.

PIRJEVEC, Jože (2000). *Jugoslávie 1918-1992* (Praha: Argo).

POTOČNÝ, Miroslav (2003). *Mezinárodní právo veřejné* (Praha: C.H. Beck).

- RIEGL, Martin (2010). Terminologie kvazistátů. *Acta Politologica* 2 (1), s. 57–71.
- RIEGL, Martin (2013). *Strategic and Geopolitical Issues in the Contemporary World* (Cambridge Scholars Publishing).
- ROTBURG, Robert. I. (2004). Weak and Failing States: Critical New Security Issues. *Turkish Policy Quarterly* (3) 2, s. 57–69.
- RUSINOW, Dennison (1991). Balkan Breakup?. *Foreign Policy* (83), s. 143–159.
- RYCHLÍK, Jan (2003). *Dějiny Chorvatska* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny).
- TARDY, Thierry (2015). United Nations Protection Force In: KOOPS, Joachim A. – WILLIAMS, Paul D. a kol., *The Oxford Handbook of United Nations Peacekeeping Operations* (International Relations, Comparative Politics).
- TRÁVNÍČKOVÁ, Zuzana (2012). O státnosti a uznání státu v mezinárodním právu. *Mezinárodní politika* 25. 4. 2012 (<https://www.iir.cz/article/o-statnosti-a-uznani-statu-v-mezinarodnim-pravu> 14. 3. 2021).
- TRIFKOVIČ, Srdja (2010). *The Krajina Chronicle: A History of Serbs in Croatia, Slavonia and Dalmatia* (Lord Byron Foundation for Balkan Studies).
- SEIDL-HOHENVELDERN, Ignaz (2006). *Mezinárodní právo veřejné* (Praha: ASPI Publishing).
- SCHEU, Christian H. (2008). Vznik nového státu a jeho uznání v mezinárodním právu. *Mezinárodní politika* 32 (4), s. 4–6.
- SØRENSEN, Georg (2005). *Stát a mezinárodní vztahy* (Portál, 2005).
- ŠAJKAŠ, Marija (2007). Transitional Justice and the Role of the Media in the Balkans. *International Center for Transitional Justice*. 1. 8. 2007 (https://www.ictj.org/sites/default/files/ICTJ-FormerYugoslavia-Media-Justice-2007-English_0.pdf, 23. 4. 2021).

ŠVARM, Filip (1993). Milan Martić's Flying Circus. *Transitions*. 13. 12. 1993 (<https://tol.org/client/article/15531.html> 20. 4. 2021).

UN (1995). *Erdut Agreement*. 15. 11. 1995 (https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/HR_951112_ErdutAgreement.pdf, 22. 4. 2021).

UN (1996). *Resolution 1037 (1996)*. 15. 1. 1996 ([file:///C:/Users/svato/AppData/Local/Temp/S_RES_1037\(1996\)-EN.pdf](file:///C:/Users/svato/AppData/Local/Temp/S_RES_1037(1996)-EN.pdf), 23. 4. 2021).

UN [nedatováno]. *20. Items relating to the situation in the former Yugoslavia*. (https://www.un.org/en/sc/repertoire/89-92/Chapter%208/EUROPE/item%2020_Yugoslavia_.pdf, 19. 4. 2021).

WAISOVÁ, Šárka (2009). *Úvod do studia mezinárodních vztahů* (Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk).

ZIPFEL, Tomáš (1996). Německo a uznání suverenity Slovinska a Chorvatska. *Mezinárodní vztahy* 31 (2), s. 54–62.

Resumé

My bachelor thesis is related a quasi-state called Republic of Serbian Krajina. Quasi-states are entities that are not internationally recognized and do not have external sovereignty. I divided the work into two parts. In the theoretical part I deal with the concept of quasi-state, in the research of which I used the theory of quasi-state according to Pål Kolstø. In the second analytical part I deal with the existence of the Republic of Serbian Krajina. I also deal with the influence of Serbia on this quasi-state.

The goal of my work is to evaluate the existence of the quasi-state Republic of Serbian Krajina. For this reason, I will answer this question: Why did this quasi-state not achieve international recognition, become a member of the UN, and disappear after four years of its existence?